

Economisch-Statistische Berichten



UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDS ECONOMISCH INSTITUUT

14 JANUARI 1970

55e JAARGANG

No. 2729

Duidelijkheid en economie

„Een S.E.R.-voorzitter is gehouden de waarheid ergens in het midden te houden”, zegt Drs. J. W. de Pous in zijn nieuwjaarsrede van vorige week. Deze uitspraak zou als motto kunnen dienen voor zijn gehele rede. Daarmee wil niet gezegd zijn dat de teneur van De Pous' woorden een vage middenkoers en geen enkele duidelijke stellingname zou inhouden. Allermint. Hij bekent op vele punten kleur, al gebeurt dat vaak in verholde termen. Nee, waardoor zijn rede zich kenmerkt als een speurtocht naar een waarheid-ergens-in-het-midden, is dat hij van menig economisch-politiek argument ook de andere kant laat zien.

Iedereen kan wel een deel van het betoog van De Pous gebruiken als illustratie of argument voor zijn eigen economisch-politieke visie. En omdat De Pous niet overal even expliciet formuleert, is er bovendien volop gelegenheid sommige van die uitspraken uiteenlopend te interpreteren en hen zodoende ten eigen bate aan te wenden. Aldus mag NVV-voorzitter Kloos concluderen dat De Pous de vakbonden steunt en heeft *De Volkskrant* als kop: „De Pous kritiseert Loonwet-Roolvink”. Andere kranten daarentegen leggen de nadruk op het anti-inflatie aspect van de rede. Zo bijvoorbeeld het *Algemeen Handelsblad*, dat als blikvanger heeft: „Verschuif reële probleem niet naar 1971”.

Te begrijpen is de voorzichtigheid wel, waarmee De Pous zijn woorden omgeeft. In de eerste plaats is hij voorzitter van een raad, waarin exponenten van niet altijd even gemakkelijk verzoenbare tegenstellingen zitting hebben. Maar vooral dient hij te voorkomen dat voedsel gegeven wordt aan ieder verdenking dat de Raad zich zou ontpoppen als een stuk „buitenparlement” dat de taak van het echte Parlement zou uithollen. Dergelijke geluiden waren reeds te beluisteren bij de uitbrenging van het 14e halfjaarlijkse economische rapport van de SER (en niet geheel ten onrechte overigens!).

Onverschillig echter in welke krant de rede van De Pous werd aangehaald, veel aandacht kreeg de door hem gesignaleerde inconsistentie en onwaarachtigheid van elk beleid

dat én indexering van de loonstijging voor elke prijsstijging én indexering van de belastingtarieven voor de prijsstijgingen, én verdere opvoering van de collectieve voorzieningen wenst, én dat allemaal tegelijk. Het is bij dit gedeelte van De Pous' betoog dat een prijs voor het meest curieuze commentaar dient te worden uitgereikt. Die gaat naar het *Algemeen Dagblad*, dat hem in zijn editie van 10 januari een standje geeft. Waarom? Omdat hij voorstander zou zijn van aanpassing van de lonen aan alle prijsstijgingen, ook die welke voortvloeien uit een verhoging van de indirecte belastingen. Volgens het blad zou om die reden de minister van financiën niet veel goeds hebben te verwachten van het advies, dat hij, Witteveen, dezer dagen aan de SER heeft gevraagd over een voorontwerp van wet om op grond van conjuncturele overwegingen de belastingtarieven tijdelijk te verhogen of te verlagen met een bepaald percentage (sic!).

Afgezien van het feit dat het voor de lezers van het ochtendblad een verrassende primeur moet zijn om te lezen dat adviezen van ons hoogste publiekrechtelijke lichaam niet meer én niet minder zouden zijn dan de hoogst individuele mening van zijn voorzitter, moet de redactie van het *Algemeen Dagblad* de rede van De Pous toch wel bijzonder slordig hebben gelezen, dat zij tot dit commentaar kon komen. Wanneer De Pous namelijk zegt dat bedoelde indexatie (van de loonstijging voor alle prijsstijgingen) veel aantrekkelijker heeft, voegt hij daar meteen de twee andere, reeds gesignaleerde, wensen aan toe, die namelijk m.b.t. aanpassing van de I.B.-tarieven aan inflatie en die over opvoering van de collectieve voorzieningen, waarna hij opmerkt dat deze drie doelstellingen onderling inconsistent zijn. De teneur van zijn betoog is dus geheel en al het tegenovergestelde van de hem door het ochtendblad toegedachte intenties: De Pous waarschuwt in feite tegen de genoemde vorm van afwenteling! Toegegeven, het is een lange rede, maar alvorens een redactioneel commentaar te schrijven doet men er toch goed aan niet met lezing van een enkele alinea van het stuk in kwestie te volstaan.

Moraal: zorgvuldiger lezen. Maar bovenal, H.H. economische autoriteiten: als het maar enigszins kan minder mogelijkheden inbouwen tot misverstand! Ons vak ligt toch al niet zo best in de markt op het punt van de duidelijkheid.

dR

inhoud

Duidelijkheid en economie	53
Korthedshalve	54
Prof. Dr. F. Hartog: Zijn wij nog Nederlanders?	55
Drs. A. P. H. van Meurs: Olie en Biafra	56
Drs. H. Duisenberg: De ontwikkeling van het Nederlandse autopark 1920-2000	61
Dr. E. J. Tobi: Eén jaar Trade Descriptions Act	63
Maatschappijspiegel	65
Magazien	66
Boekennieuws	69

redactie

commissie van redactie: h. c. bos,
r. iwema, l. h. klaassen, h. w. lambers,
p. j. montagne, j. h. p. paelinck,
a. de wit

redacteur-secretaris: p. a. de ruiters

adjunct redacteur-secretaris:
j. van der burg

Economisch-Statistische Berichten

Uitgave van de Stichting Het Nederlands
Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50,
Rotterdam-3016;
kopij voor de redactie:
postbus 4224. Telefoon:
(010) 14 55 11, toestel 3701. Bij
adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje
meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud,
getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f. 44,72 per jaar,
studenten f. 31,20, franco per post voor
Nederland, België, Luxemburg, overzeese
rijksdelen (zeepost).

Prijs van dit nummer: f. 1,50. Abonnementen
kunnen ingaan op elke gewenste datum,
maar slechts worden beëindigd per
ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: giro 8408; Bank Mees & Hope
NV, Rotterdam; Banque de Commerce,
Koninklijk plein 6, Brussel,
postcheque-rekening 260.34.

Advertenties: N.V. Kon. Ned. Boekdrukkerij
H.A.M. Roelants, Lange Haven 141,
Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Korthedshalve

De minister van financiën heeft de Sociaal-Economische Raad advies gevraagd over een voorontwerp van een wet, die de mogelijkheid zou moeten openen om op grond van conjuncturele overwegingen de tarieven van de meeste directe en indirecte belastingen tijdelijk te verhogen of te verlagen tot een maximum van 5%. De strekking van dit voorstel is duidelijk: men wil het fiscale beleid tot een sneller reagerend instrument van conjunctuurpolitiek maken, er een werkelijk anti-cyclisch begrotingsbeleid door zien te realiseren. De nu eenmaal noodzakelijk trage parlementaire gang van het normale wetsontwerp zou niet meer nodig zijn; is de raamwet eenmaal aangenomen, welke de minister de bevoegdheid tot direct ingrijpen geeft, dan kan hij zonder al te veel vertraging inderdaad op het conjunctureel meest gunstige moment zijn ingreep verrichten. Verantwoording jegens het Parlement geschiedt pas achteraf. Voor het idee valt veel te zeggen: een goede „timing” van de toepassing van een belangrijk conjunctuurpolitiek instrument ligt binnen handbereik. Voorkomen kan worden dat niet meer een eenzijdig gebruik behoeft te worden gemaakt van de monetaire rem, die tot zo veel ergernis leidt, óók bij de monetaire autoriteiten zelf (maar die kunnen nu eenmaal vaak niet anders). Alleen, wie bepaalt nu het conjunctureel meest gunstige moment? Maar vooral, is de vooronderstelling die ten grondslag ligt aan het voorontwerp niet een beetje naïef? Namelijk dat het mogelijk zou zijn de timing van de bedoelde fiscale ingreep te baseren op *alleen maar conjuncturele* overwegingen? Ook al doet men nog zo zijn best deze te isoleren van zijn economisch-politieke visie, bewust of onbewust speelt de laatste toch een rol bij de oordeelvorming. Zelfs bij een minister of het college dat hem hierover zou moeten adviseren. De recente parlementaire praktijk biedt een mooi voorbeeld: de discussie over de verdeling van de „inflatiecorrectie” ad f. 900 mln. over 1970 en 1971. Deze aanpassing van de I.B.-tarieven aan de prijsstijgingen in de afgelopen jaren moge dan nog zo'n rechtvaardige zaak zijn, van vele kanten, óók van de zijde van de regeringspartijen (ARP), werd naar voren gebracht dat een grote dosis tariefaanpassing in 1970 (f. 600 mln.) belangrijke nadelige conjuncturele gevolgen zou kunnen hebben. Niettemin werd om politieke redenen (want laten wij ons niets wijs maken, antwoord op de vraag wat rechtvaardig is behoort óók tot de politieke-oordeelvorming) tot een 600-300 verdeling besloten, al werden de politieke argumenten aardig economisch gecamoufleerd. En nu wil dezelfde minister die toen — al portefeuille zwaaiend — niet opzij ging voor de economische argumentatie van de conjunctuur-beduchten, een stuk ruimere armslag om economie-sec te gaan bedrijven! Het voorbeeld, met vele andere aan te vullen, is duidelijk: men kan zich er nog zo tegen wapenen, onwillekeurig spelen in de economische argumentatie politieke oordelen mee. Dit eenmaal vastgesteld, wordt het twijfelachtig of verantwoording *achteraf* jegens het Parlement voldoende is om de waarborgen te scheppen welke in een parlementaire democratie minimaal vereist zijn. (dR)



Belangrijker dan het aftreden van minister De Block is het feit dat het Kabinet er zo lang over doet — op het moment van schrijven één week — om een opvolger te vinden. Dat is geen trap na aan het adres van de vertrokken minister (wiens grootste fout wellicht is geweest dat hij te loyaal de verantwoordelijkheid heeft gedragen voor een stuk regeringsbeleid, op welks vorming hij binnen het Kabinet te weinig invloed heeft gehad), doch slechts een kwestie van afwegen van politieke relevanties. Immers, het niet tot overeenstemming komen van de regering over de keuze van opvolger is illustratief voor de moeilijkheden welke binnen de regeringscoalitie bestaan. Opnieuw schijnt de ARP dwars te liggen, ditmaal met meer succes dan ten tijde van het amendement-Kieft. Maar ook op andere punten botert het niet binnen de coalitie. Alles lijkt er op dat op een kabinetscrisis wordt aangestuurd. Zou de regering er daarom niet verstandig aan doen de eer aan zichzelf te houden en de problemen na het aftreden van De Block aangrijpen om zichzelf — d.m.v. algemene verkiezingen — ter discussie te stellen? (dR)



Zijn wij nog Nederlanders?

Als gevolg van de vele internationale contacten van de laatste tientallen jaren weten wij vrij goed hoe anderen ons zien: als een bedachtzaam, beheerst en ingetogen slag mensen. Als het goed is moet alles hier stroef gaan, onder grote gedisciplineerdheid en zonder enige spontaniteit.

Degenen die het object zijn van een van buitenaf opgedrukt cliché gaan daar dikwijls naar toe leven. Het wordt een norm waarnaar men zich richt. Zo hebben wij het in andere ogen typisch Nederlandse zo goed mogelijk trachten te spelen.

Echter, in de tweede helft van de jaren zestig klopt er weinig meer van. Wij leven er niet meer naar toe, maar er vandaan. Waar is onze bedachtzaamheid gebleven bij de hervorming van onze universiteiten? De democratiseringsmaatregelen tuimelen over elkaar heen. Als men één keer een faculteitsvergadering niet heeft bijgewoond, is men bijna onherstelbaar achter geraakt. Wij gaan op dit punt verder dan enig ander land. Waar is onze zelfbeheersing gebleven bij de betugeling van de inflatie? Ieder tracht tegenwoordig het onderste uit de kan te halen. Zo zijn wij in de Westerse landen ook wat dit betreft koploper geworden. Waar is onze ingetogenheid gebleven als we zien naar de erotische lectuur die over ons wordt uitgestort? Alles schijnt tegenwoordig te mogen, on-

danks wettelijke bepalingen waaraan overigens reeds geknaagd wordt. Ook hier zijn wij voorgeraakt op onze buurlanden, waarbij voor — en ook de tegenstelling achter — zuiver neutraal bedoeld is.

Zijn wij nog wel Nederlanders? Die vraag wordt hier niet gesteld om haar op adequate wijze te beantwoorden. Wel om enige twijfel te zaaien over onszelf. Nu laten wij in de rest van deze beschouwing de universiteiten en de erotische lectuur maar met rust. Wij zullen ons concentreren op *de erosie van de weerstand tegen inflatie*.

Daarbij dringt zich de vergelijking op met een kind dat te streng is opgevoed, en dat juist daardoor later uit de band springt. Het heeft er alle schijn van dat wij onze discipline in het verleden hebben overdreven. Wij hebben te veel Nederlander gespeeld. Als variatie op een bekende uitspraak van Churchill zouden we kunnen zeggen dat sommige mensen altijd gedisciplineerd zijn, dat verder alle mensen soms gedisciplineerd zijn, maar dat niet alle mensen altijd gedisciplineerd zijn. Dat laatste hebben wij toch geprobeerd, maar het is mislukt. En nu zijn alle remmen weggefallen.

Neem de vakbeweging. Haar is aangezegd dat zij bij looneisen die 3% per jaar te boven gaan, te maken zou krijgen met grote gevaren voor de werkgelegenheid. Daarvoor is zij jaren lang gewicht. Maar toen eind 1963 het deksel van de pot sprong, bleek dat de waarschuwing schromelijk overdreven was. En daarna hielpen waarschuwingen niet meer. De behoedzame economen, ambtenaren en politici die de vakbeweging een intoming van eisen hebben aangepraat, hebben al

hun argumenten op voorhand verspeeld. Zo zij al gelijk gehad hebben, hebben zij te vroeg en te lang gelijk gehad. Nu is hun rol uitgespeeld.

In ons land moet ook alles altijd een systeem worden. De discipline is dus institutioneel belichaamd, en wel in de Stichting van de Arbeid en de Sociaal-Economische Raad. Met berekeningen van het Centraal Planbureau en met overleg in de genoemde toporganen van het bedrijfsleven scheen alles te kunnen worden geregeld.

Maar wij hebben de discipline overtrokken, ad absurdum doorgevoerd, tot doel op zichzelf gemaakt. Nu is er nog slechts het geraamte van de georiënteerde economie. Het vlees is weg. Hoogstens gisten er, om met de dichter Boutens te spreken, in dat dorre geraamte nog wat sappen. Dat was het geval toen de SER in juni 1969 een advies uitbracht over gezamenlijke inflatiebestrijding. Ook dat sap is echter al weer uitgegist.

Kunnen wij dan nooit meer re-nederlandiseren? Misschien wel. Maar er is dan vermoedelijk een sterke schok nodig. Daarbij zou kunnen worden gedacht aan een flinke stijging van de werkloosheid, of een alarmerend tekort op de betalingsbalans. De metaalindustrie, die vooral in dit jaar voorop loopt bij de looninflatie, is tenslotte niet onze sterkste bedrijfstak.

Voorlopig echter is niet alleen ons geld op drift: ook wijzelf zijn op drift geraakt. Wij moeten maar afwachten waar wij aan land gesmaakt worden.

Olie en Biafra

De olie speelt een belangrijke rol in het conflict tussen Nigeria en Biafra. Enerzijds is de Nigeriaanse olie van groot strategisch belang voor West-Europa en de oliemaatschappijen, anderzijds verschaft de olieproductie de Nigeriaanse federale regering belangrijke financiële middelen. In dit artikel zal de rol van de olie nader worden geanalyseerd. De auteur van dit artikel is Drs. A.P.H. van Meurs, verbonden aan het Geologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Utrecht.

Het belang van de Nigeriaanse olie

Olie is een strategische delfstof. Zij is de belangrijkste energiebron in West-Europa en vormt de basis voor de chemische industrie. Geen modern uitgerust leger kan de strijd lang volhouden zonder een voortdurende toevoer van olie. De Verenigde Staten en de Sowjet-Unie voorzien voor een belangrijk deel in hun eigen oliebehoefte. West-Europa moet vrijwel zijn gehele olieconsumptie dekken met invoer uit andere landen.

De olie uit Nigeria heeft voor West-Europa en de oliemaatschappijen een zestal belangrijke voordelen:

1. De oliereserves van Nigeria zijn enorm. Indien er geen oorlog zou zijn uitgebroken, zou Nigeria midden 1970 1 miljoen barrels¹ per dag hebben geproduceerd. De totale invoer van ruwe olie in West-Europa bedraagt op het ogenblik ongeveer 9 miljoen barrels per dag².

2. De olie uit de Nigeriaanse bronnen is zeer winstgevend. De winstgevendheid van een oliegebied kan worden afgelezen aan de gemiddelde produktie per dag per put. Hoe meer de putten gemiddeld per dag produceren, hoe rijker het oliegebied. De goede positie van Nigeria blijkt wel uit het onderstaande staatje:

Irak	14.000 barrels per dag per put
Lybië	3.400 barrels per dag per put
Nigeria	1.500 barrels per dag per put
Venezuela	350 barrels per dag per put
Nederland	100 barrels per dag per put
Columbia	70 barrels per dag per put
Verenigde Staten	30 barrels per dag per put

De putten van Nigeria zijn dus ongeveer vier maal zo winstgevend als die van Venezuela, waar de putten ook al zeer winstgevend zijn³.

3. De transportkosten van de Nigeriaanse olie zijn uitermate gunstig ten opzichte van die vanaf het Midden-Oosten, omdat deze olie thans voor een groot deel rond Kaap de Goede Hoop moet worden getransporteerd door de sluiting van het Suez-kanaal. De transportkosten voor de olie uit het Midden-Oosten bedragen ongeveer 30% van de prijs aan de Europese havens⁴.

4. De kwaliteit van de olie uit Nigeria is uitstekend. Deze olie bevat namelijk nauwelijks zwavel, hetgeen van groot belang is voor de bestrijding van de luchtverontreiniging in West-Europa.

5. Nigeria is een niet-Arabisch land. Dit is van groot belang voor West-Europa omdat het grootste deel van de geïmporteerde olie afkomstig is uit de Arabische wereld. In West-Europa tracht men voortdurend minder afhankelijk te worden van de Arabische olie-landen.

6. Tenslotte kan Nigeria als pro-Westers gelden, samen met Iran, Koeweit en Saoedi-Arabië. Irak en Algerië zijn bepaald niet pro-Westers en door de recente coupe in Lybië geldt dit land thans ook als anti-Westers. Deze coupe heeft het belang van Nigeria voor West-Europa nogmaals onderstrept.

De periode voor de afscheiding van Biafra

De olie-exploratie is door de SHELL in 1937 in Nigeria begonnen. De exploratie was aanvankelijk weinig succesvol. Het heeft tot 1955 geduurd voordat de SHELL, inmiddels samenwerkend met de BP, olie aantoonde⁵. De produktie werd pas vanaf 1960 belangrijk en steeg snel tot een produktie van 550.000 barrels per dag in begin 1967. Nigeria was daarmee het tiende olie-producerende land ter wereld geworden⁶.

Deze produktie was toen als volgt verdeeld over de maatschappijen⁷:

SHELL-BP (Brits-Nederlands)	450.000 barrels per dag
SAFRAP (Frans)	50.000 barrels per dag
GULF (Amerikaans)	50.000 barrels per dag

Behalve deze drie maatschappijen waren de volgende maatschappijen in Nigeria werkzaam⁸:

¹ 1 barrel (afgekort bbl) = 158,99 liter;
1 kubieke meter = 6,2898-barrels;
1 ton is doorgaans ongeveer 7,2 barrel.

² „Oil and Gas Journal”, september 1969; *Looking ahead in Nigeria*, „Petroleum Press Service”, blz. 125-127, april 1969.

³ *World Statistics*, „Oil and Gas Journal”, 30 december 1968.

⁴ *Europe & Energy*, „Europese Gemeenschap”, Luxemburg, 84 blz., 1967.

⁵ Chapelle, J. IX: „Les compagnies pétrolières”. *Inst. Français du Pétrole*, blz. 235-278, 1964.

⁶ „Petroleum Press Service”, juni 1967.

⁷ „Petroleum Press Service”, januari 1969.

⁸ „Bull. Amer. Assoc. Petroleum Geol.”, vol. 53,8, blz. 1753-1758, 1969.

MOBIL (Amerikaans)
 PHILLIPS (Amerikaans)
 TENNESSEE (Amerikaans), hierin belangen van SIN-
 CLAIR
 AMOSEAS (Amerikaans); een CHEVRON-TEXACO
 combinatie
 AGIP (Italiaans)
 UNION OIL (Amerikaans)
 DELTA OIL (Amerikaans)
 GREAT BASINS PETR. (Amerikaans)

Deze enorme exploratie- en produktie-activiteit was voor Nigeria een belangrijke bron van inkomsten. Deze werden voor 1967 als volgt geschat: totale inkomsten uit de olie: f. 295 mln. Hiervan ⁹ voor de federale regering: f. 177 mln., terwijl de deelstaten de volgende bedragen zouden zijn toegekomen: Eastern Region f. 82 mln., Northern Region f. 17 mln., en Western en Mid-Western ieder ongeveer f. 10 mln. Het belang van deze inkomsten wordt duidelijk als men weet dat de begroting van Nigeria van 1964 ca. f. 1.200 mln. bedroeg.

De periode van de afscheiding

Er is vaak over gespeculeerd of de afscheiding van Biafra zou zijn bevorderd door de oliemaatschappijen. Naar mijn mening is het onwaarschijnlijk dat SHELL-BP hier een rol in zou hebben gespeeld. Men treft weliswaar vaak kleine landjes aan waar olie wordt geproduceerd (Koeweit, Qatar, Bahrain, de Neutrale Zone, Abu Dhabi, Trinidad, Brunei, enz.) maar de afscheiding van Biafra kan nauwelijks in het voordeel van SHELL-BP zijn geweest. Immers deze maatschappij had enorme belangen, zowel ten Oosten als ten Westen van de Niger; steun aan de ene partij na een afscheiding zou onmiddellijk leiden tot moeilijkheden met de andere partij, hetgeen gezien deze belangen nauwelijks aanlokkelijk kan hebben geschieden. Voorts moet de SHELL-BP-directie deze oorlog als resultaat van de afscheiding zeker hebben voorzien, een oorlog die zij geenszins wenste gezien haar investeringen in kwetsbare en dure apparatuur. De SHELL had verwacht 10% van haar totale wereld-netto-produktie uit Nigeria te kunnen verkrijgen als er geen oorlog zou zijn uitgebroken. Het lijkt uitermate onwaarschijnlijk dat een bedrijfsdirectie dergelijke belangen op het spel zou hebben gezet voor een twijfelachtig voordeel ¹⁰.

De afscheiding van Biafra echter maakte dat de oliemaatschappijen onafwendbaar betrokken raakten in het conflict, want midden 1967 werd ongeveer 60% van de Nigeriaanse olie in Biafra geproduceerd. De belangrijkste uitvoerhaven, verbonden met het pijpleidingensysteem, was Bonny-Island, terwijl de enige olieraffinaderij van Nigeria was gelegen bij Port Harcourt. Zowel de uitvoerhaven als de raffinaderij waren dus in Biafraanse handen. De raffinaderij was voor 50% het eigendom van SHELL-BP en voor de andere helft het eigendom van de federale regering.

Voorts leverden de oliemaatschappijen aan Nigeria dus inkomsten op ter waarde van f. 295 mln., ongeveer 25% van de nationale begroting van Nigeria. De betaling van deze gelden was van groot belang voor de strijdende partijen ¹¹.

Op 2 april 1967 had kolonel Ojukwu reeds verklaard dat een belangrijk deel van de olie-inkomsten aan Biafra zou moeten toebehoren. Hij eiste dan ook reeds drie weken na de afscheiding (op 21 juni 1967) dat alle in Biafra werkende maatschappijen hun olie-gelden aan de schatkist van Biafra moesten betalen. Het ging hier voorlopig om een

bedrag van f. 70 mln. ¹², te ontvangen van SHELL-BP en SAFRAP. Lagos verklaarde uiteraard dat deze betalingen via de federale regering hoorden plaats te vinden.

Gowon trachtte aanvankelijk de afscheiding met economische middelen te bestrijden. Hij blokkeerde met een kleine marine de haven van Port Harcourt, doch niet voor olie. Op 5 juli zouden de maatschappijen bereidheid hebben getoond aan Biafra te betalen ¹³. Dezelfde dag breidde Gowon de blokkade uit tot het olie-vervoer. Op 7 juli vloog de Britse minister voor Gemenebestzaken naar Lagos om te trachten deze blokkade ongedaan te maken, want Groot-Brittannië had toch reeds te lijden van de restricties op olie-importen uit de Arabische wereld, t.g.v. het Israëliisch-Arabische conflict. Het verlies van de Nigeriaanse olie (10% van de totale Britse invoer) zou voor Groot-Brittannië de problemen nog moeilijker maken.

De federale regering was Londen echter één slag voor, want zij begon op 6 juli de militaire operaties tegen Biafra. Op 26 juli werd Bonny-Island door de federale regering veroverd. Inmiddels ontstond een conflict tussen Biafra en SHELL-BP. Radio-Biafra beschuldigde op 29 juli de oliemaatschappijen van dubbel spel. Op 31 juli deelde Biafra mee dat het de olie-installaties van SHELL-BP had overgenomen. ¹⁴ De directeur — Stanley Gray — werd zelfs enige dagen gevangen gehouden. Ook na de overneming van de SHELL-BP-belangen door Biafra bleef de houding van deze maatschappij echter weifelend. Het succes van het Biafraanse tegenoffensief in augustus 1967 zal hier zeker een rol hebben gespeeld. SHELL-BP bood Biafra — onder protest — ongeveer f. 2,5 mln. aan. Dit bedrag is echter nooit betaald omdat de British Treasury weigerde het bedrag op de rekening van het Biafraanse regime in Zwitserland over te maken ¹⁵. Het duurde tot eind 1967 voordat SHELL-BP aan Lagos haar rekening betaalde ¹⁶.

Reeds in de eerste maanden na de afscheiding leverden Groot-Brittannië, Nederland, maar ook landen uit het communistisch blok wapens aan Lagos. Vaak ziet men de wapenleveranties uit het communistische blok als een voorbode van de dreigende Russische invloed in Lagos. Deze zienswijze heeft echter geen economisch-politieke grond. Het wezenlijke belang voor Nigeria is zo snel mogelijk een belangrijk olie-exporterend land te worden. Rusland is zelf een exporteur van olie en kan Nigeria op dit terrein dus niets essentieels bieden.

De geschiedenis tussen eind 1967 en begin 1969

Het verloop van de strijd is iedereen voldoende bekend. Voor de oliemaatschappijen waren de belangrijkste feiten:

⁹ Nigeria: Taxlaw amended, „Petroleum Press Service”, februari 1969.

¹⁰ N.V. Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij: „Jaarverslag 1968”.

¹¹ „Keesings Historisch Archief”, januari 1966.

¹² Nigeria-Companies Dilemma, „Petroleum Press Service”, juli 1967.

¹³ „Keesings Historisch Archief”, oktober 1967.

¹⁴ De vertegenwoordiger van Biafra in Nederland deelde naar aanleiding van dit punt mee, dat van nationalisatie van de SHELL-BP-belangen geen sprake is.

¹⁵ Nigeria: Civil War Halts Output, „Petroleum Press Service”, augustus 1967.

¹⁶ „Oil and Gas Journal”, maart 1968.

- begin 1968 werd de olieraffinaderij van Port Harcourt gebombardeerd door de federale troepen ¹⁷;
- mei 1968 viel Port Harcourt in handen van Lagos;
- gedurende de tweede helft van 1968 werden de Biafraanse troepen uit alle belangrijke oliegebieden verdreven. Zij konden nog slechts stand houden in het eigenlijke Ibo-land rond het Uli-vliegveld, Aba, Owerri en Okigwi.

Overigens was 1968 voor de oliemaatschappijen een uitstekend jaar. De olieproductie was gedurende het begin van dit jaar nog slechts afkomstig van GULF van de velden „offshore” (vooral het Okanveld) en bedroeg ongeveer 50.000 barrellen per dag. GULF zag echter kans deze productie uit te breiden door het aansluiten van een aantal nieuwe velden omdat zij niet werd gestoord door de oorlogshandelingen. De productie bedroeg begin 1969 reeds 210.000 barrellen per dag.

SHELL-BP ondernam de herstelwerkzaamheden te land en begon de aanleg van een pijpleiding naar Forcados in het westen van de Nigerdelta om minder afhankelijk te worden van de uitvoerhaven Bonny-Island ¹⁸. Het lukte SHELL-BP oktober 1968 de productie weer op gang te krijgen. In het voorjaar van 1969 werd dan ook weer het vooroorlogse productiecijfer van 550.000 barrellen per dag gehaald.

De voorspellingen voor de Nigeriaanse olieproductie eind 1969 bedroegen ongeveer 800.000 barrellen per dag ¹⁹. De exploratie verliep uiterst voorspoedig. Van de 38 exploratieboringen die er werden gezet, troffen er 20 een nieuw olie-veld aan. Van de ontwikkelingsboringen waren 73 van de 84 boringen succesvol. SHELL-BP was de exploratie „offshore” begonnen in mei 1968. Haar belangrijkste succes was het vinden van het Forcados-river-veld vlak bij haar nieuwe uitvoerhaven. Opmerkelijk echter was het succes van MOBIL die in dit jaar 11 nieuwe velden ontdekte helemaal aan de oostkant van de Nigeriaanse „offshore”. Dit succes is des te opmerkelijker als men zich realiseert dat Nigeria vóór 1968 ongeveer 25 producerende velden bezat, en dat een exploratie-succes van 1 succes tegen 9 droge gaten helemaal niet ongewoon is. Gedurende 1968 werd de enorme betekenis van Nigeria voor de toekomstige wereldproductie dan ook onbetwistbaar duidelijk.

Het enige westerse land dat partij scheen te trekken voor Biafra was Frankrijk. Minister Le Theule gaf op 31 juli 1968 een verklaring uit waarbij het zelfbeschikkingsrecht van het Biafraanse volk werd ondersteunt. Een hoge Nigeriaanse commissaris te Londen, Ogunipe, meldde echter dat hij over onweerlegbare bewijzen beschikte dat aan de Franse verklaring een Biafraanse concessie aan Rothschild vooraf was gegaan voor de volle exploitatie gedurende 10 jaar van alle Biafraanse delfstoffen, dus inclusief olie ²⁰. Hoewel dit bericht nimmer officieel is bevestigd volgden na deze verklaring inderdaad wapenleveranties aan Biafra, waarvan het vrijwel zeker was dat ze van Franse oorsprong waren. Deze Franse hulp kon echter niet verhinderen dat de Biafraanse legers in de verdediging bleven.

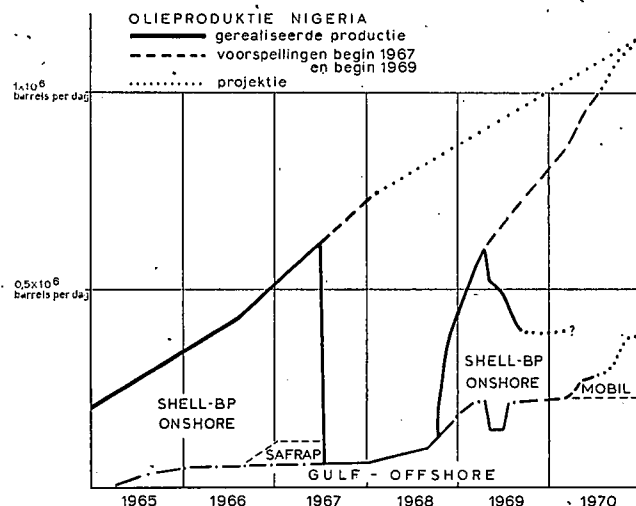
De jongste ontwikkelingen

De totale ineenstorting van Biafra stond april 1969 voor de deur. De federale troepen rukten Umuahia binnen, de laatste belangrijke stad in handen van Biafra. De Biafranen slaagden er echter in de federale troepen te verdrijven, terwijl zij zelfs Owerri heroverden. Twee elementen die

voordien nog niet waren gebruikt kwamen nu in de strijd ²¹. Enerzijds begon Biafra een guerilla te ontwikkelen, georganiseerd in de „Biafran Organization of Freedom Fighters” (BOFF's), en anderzijds kreeg zij de beschikking over 12 extra Minicon's (nu in totaal 18). Deze lichte vliegtuigjes zijn in staat over grote gebieden geringe schade te veroorzaken; voor olie-installaties kunnen zij echter enorme gevolgen hebben door de ontstane branden.

Hoewel exacte gegevens over de resultaten van deze acties niet nauwkeurig bekend zijn, staan de volgende feiten vast:

- mei 1969 werd een exploratie-ploeg van de AGIP overvallen ²²;
- augustus 1969 werden opslagplaatsen van GULF aangevallen;
- augustus 1969 werden grote vernielingen aangericht aan het belangrijke Kokori-veld in de Mid-West. ²³;
- oktober 1969 werd de uitvoerhaven Forcados vernietigd ²⁴ (door een bombardement op de 137.000 ton „storage tanker” Nissho).



De gevolgen van deze acties waren enorm, zoals de grafiek leert. Tekenend voor de situatie is dat de olieproductie-gegevens sinds het midden van 1969 „classified information” zijn geworden. Desondanks meldde *Petroleum Intelligence Weekly* dat de productie in augustus 1969 ongeveer 420.000 barrellen per dag en in september 1969 minder dan 400.000 barrellen per dag bedroeg. De guerilla's en de Minicon's waren er dus in geslaagd om de Nigeriaanse olieproductie te beperken tot ongeveer de helft van wat zij eind 1969 had kunnen zijn ²⁵.

De redenen voor deze acties zullen duidelijk zijn. De inkomsten uit de olieproductie stellen de federale regering in staat een deel van haar wapenaankopen te financieren.

¹⁷ „Petroleum Press Service”, januari 1968.

¹⁸ „Petroleum Press Service”, augustus 1968; „Petroleum Engineer”, juni 1969.

¹⁹ „Econ. Review of Nigeria”, oktober 1969.

²⁰ „Nieuwe Rotterdamse Courant”, oktober 1968.

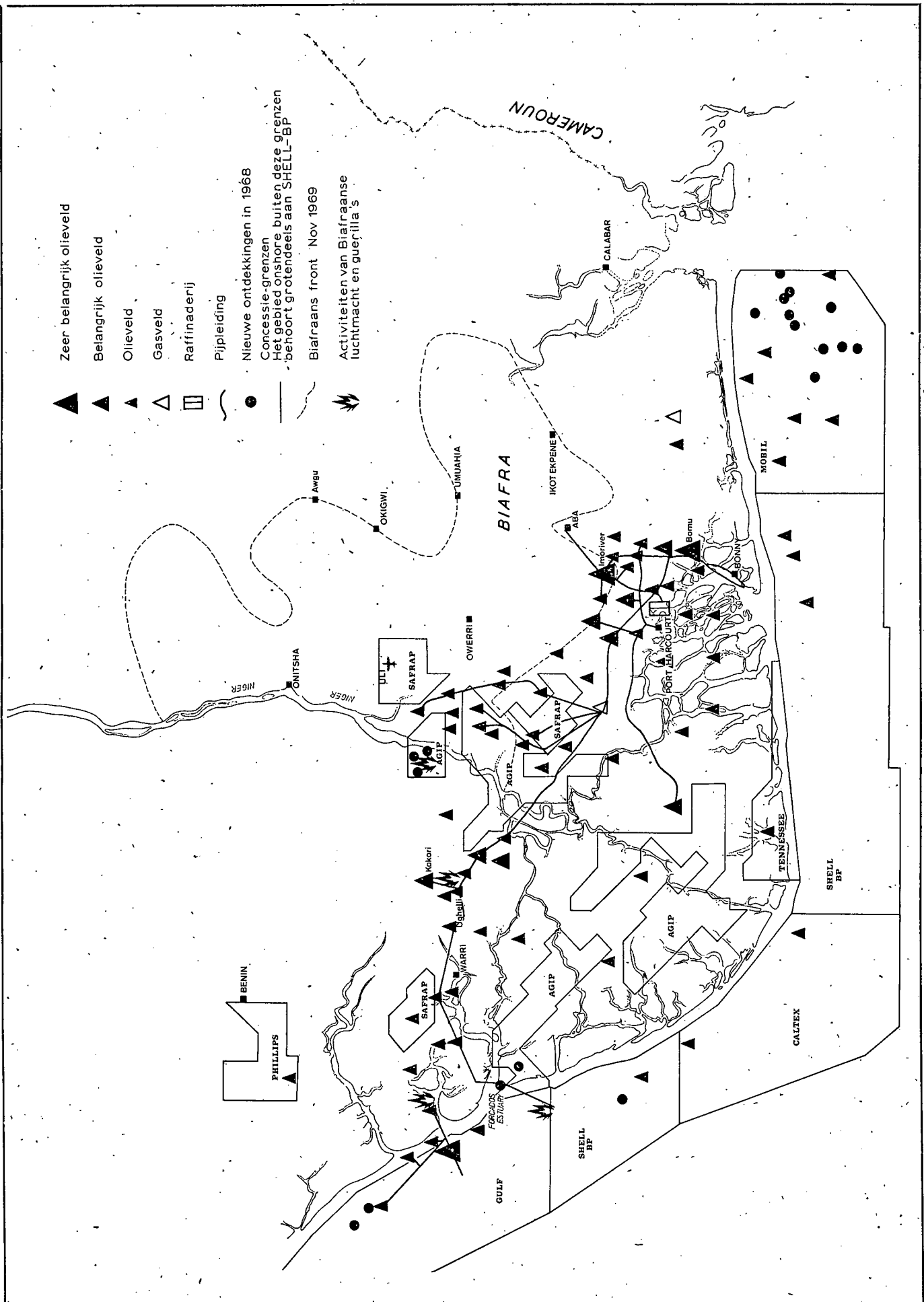
²¹ „Oil and Gas International”, februari 1969; „The Economist”, november 1969.

²² „Petroleum Press Service”, september 1969.

²³ „Petroleum Intelligence Weekly”, 4 augustus 1969.

²⁴ „P.I.W.”, 10 november 1969.

²⁵ „P.I.W.”, 8 september 1969; idem, 1 december 1969



- ▲ Zeer belangrijk olieveld
- ▲ Belangrijk olieveld
- ▲ Olieveld
- △ Gasveld
- ▭ Raffinaderij
- Pijpleiding
- Nieuwe ontdekkingen in 1968
- Concessie-grenzen
- Het gebied onshore buiten deze grenzen behoort grotendeels aan SHELL-BP
- Biafraans front Nov 1969
- ☄ Activiteiten van Biafraanse luchtmacht en guerilla's

Vermindering van de produktie, en dus vermindering van de inkomsten voor Lagos, maakt deze financiering moeilijker. Voorts zou een overweging van Ojukwu kunnen zijn dat de voortdurende vernieling van de olie-installaties de oliemaatschappijen er toe zou kunnen bewegen, hetzij direct, hetzij via de Westeuropese regeringen, druk te gaan uitoefenen op Lagos om dit conflict snel — door middel van een wapenstilstand — te beëindigen.

Gowon heeft echter tegenover deze druk van Biafra op de olie-industrie een aantal belangrijke troeven in handen. Allereerst ligt een belangrijk deel van de huidige produktie op het continentale plat vrijwel buiten het bereik van de Biafranen. GULF produceert ruim 200.000 barrellen per dag, en MOBIL denkt in 1970 te kunnen beginnen met de produktie, uit de oostzijde van de Nigeriaanse „offshore”. De produktie zal aanvankelijk 50.000 barrellen per dag bedragen maar spoedig stijgen tot 150.000 barrellen per dag. Dit verzekert Lagos in de nabije toekomst van een „veilige” produktie van bijna 400.000 barrellen per dag.

Vervolgens zijn vrijwel alle olievelden van SHELL-BP in federale handen, en deze maatschappijen zullen zeker contractueel zijn verplicht de olieproduktie met voortvarendheid voor te zetten. Ten slotte nog dit. Per 30 november 1968 moest de helft van de op de kaart aangegeven concessies op het continentale plat worden teruggegeven aan Lagos. De gebieden zijn nog onvoldoende onderzocht en er bestaat dan ook nog grote belangstelling voor. Lagos heeft verklaard dat de hernieuwde uitgifte van deze gebieden voorlopig nog niet zal plaatsvinden. Het is logisch dat deze aantrekkelijke gebieden zullen worden uitgegeven aan die maatschappijen die de belangen van de federale regering het beste steunen. Opmerkelijk is in dit licht dat SHELL-BP aan Gowon heeft aangeboden om, wegens „veiligheidsredenen”, bij Lagos een nieuwe raffinaderij te bouwen, die de produktiecapaciteit van die in Port Harcourt grotendeels zou kunnen vervangen ²⁶.

Uit het bovenstaande zal duidelijk zijn dat het maximum dat Biafra van de acties kan verwachten een daling van de Nigeriaanse olieproduktie is. Over de houding van de oliemaatschappijen kan Ojukwu zich beter geen illusies maken.

De directe strijd van de Biafraanse troepen tegen de westerse oliebelangen is voor West-Europa een uiterst onplezierige ontwikkeling van het conflict. Het lijkt dan ook niet onwaarschijnlijk dat de verklaring van Stewart in het Britse Lagerhuis (17 november 1969), dat het mogelijk is dat de Britse wapenleveranties worden voortgezet en zelfs vergroot, met deze nieuwe ontwikkeling samenhangt. De federale troepen hebben onlangs een nieuw offensief ingezet en het belangrijke oliestadje Owazza is reeds weer in Federale handen ²⁷.

Houding van Nederland

Tijdens het Biafra-debat in de Tweede Kamer (22 december 1969) is het plan voor een selectieve economische boycot op exportgoederen naar Nigeria ter sprake gekomen. Vooral produkten die zouden dienen voor herstel en uitbreiding van de olieproduktie zouden onder dit embargo moeten vallen ²⁸. De gedachtengang achter dit plan is duidelijk: het herstel van de olie-installaties zou door een dergelijk embargo worden bemoeilijkt en de opbouw van de „veilige” olieproduktie op het continentale plat vertraagd. Vooral bij de opbouw van de nieuwe produktie van de MOBIL speelt Nederland een belangrijke rol. Dit zou leiden tot een vermindering van de olieproduktie en dus tot een vermindering van de inkomsten die door de federale

regering kunnen worden aangewend voor de aankoop van wapens. Hierdoor zou Gowon wellicht sneller tot onderhandelen bereid zijn. De reactie van de regering was de volgende (Minister Luns):

„Ik wil in dit verband erop wijzen, dat Nederland op het gebied van onderdelen voor herstel c.q. instandhouding van olie-installaties weinig produceert en nog minder exporteert. Ik ontving, evenals een aantal kamerleden, daarover van de zijde van de SHELL enige gegevens, die ik voor degenen, die ze niet hebben ontvangen, nog eens zal memoreren. De olie-industrie in Nigeria heeft in 1968 voor in totaal f. 97,3 mln. ingevoerd, waarvan f. 14 mln. uit Nederland. De overige ruim f. 83 mln. kwamen uit andere landen in Europa, uit Noord-Amerika en Japan. Voor 1969 is het bedrag tot dusver f. 84 mln., waarvan door Nederland geleverd f. 6,7 mln., dus nog minder dan in het jaar daarvoor. Wat uit Nederland werd ingevoerd was voornamelijk klein drijvend materieel, personeelsboten, boeien en sleepboten, materieel dus dat nauwelijks als speciaal voor de olie-industrie bestemd kan worden gekwalificeerd. Het is derhalve een misvatting, dat Nederland vitale onderdelen voor de olie-industrie aan Nigeria zou leveren. Wat Nederland levert, kan terstond overal elders worden besteld en verkregen”.

Afgezien van het feit dat het vreemd is dat Minister Luns het regeringsstandpunt in deze kwestie verdedigt aan de hand van een brief van een wel zeer bij het conflict betrokken partij, is de gedachtengang van de Minister geenszins overtuigend. De cijfers van de SHELL tonen alleen aan dat de Nederlandse industrie tot nu toe behulpzaam was bij de opbouw van de olieproduktie in Nigeria. Dit betekent dus dat een Nederlands export-embargo relevant zou kunnen zijn. De gegevens die de Minister gebruikt tonen voorts geenszins aan dat Nederland geen onderdelen zou leveren die van een essentiële strategische betekenis zijn. Bepaalde schepen en boeien kunnen van groot belang zijn en soms moeilijk in andere landen te bouwen. Voorts duidt het woord „voornamelijk” erop dat er nog meer geleverd wordt, en sommige goedkope en kleine onderdelen kunnen een belangrijke rol vervullen in verschillende olie-installaties. Tenslotte gaat het niet om wat tot nu toe is geleverd maar vooral om wat er nog geleverd moet worden. Hierover geeft de Minister geen uitsluitsel, terwijl de vakliteratuur toch aangeeft dat Nederland bijvoorbeeld een rol speelt bij de opbouw van de MOBIL-produktie.

Helemaal buiten de discussie is gebleven dat het Nederlandse voorbeeld door andere landen gevolgd zou kunnen worden, waardoor het effect van het embargo belangrijk zou zijn vergroot.

Men kan zich dan ook niet aan de indruk onttrekken dat de Nederlandse regering een mogelijkheid om relevante pressie op Nigeria uit te oefenen om naar de onderhandelings-tafel te gaan, ongebruikt wil laten ²⁹.

A. P. H. van Meurs

²⁶ „P.I.W.”, 13 oktober 1969; *idem*, 8 december 1969.

²⁷ „West Africa”, 29 november 1969.

²⁸ „Handelingen Tweede Kamer”, Zitting 1969-1970, vergadering van maandag 22 december 1969, blz. 1697-1726.

²⁹ Nadere gegevens over de rol van de olie in het conflict tussen Nigeria en Biafra zijn te vinden in de zgn. „Geopol-bulletins”, die worden uitgegeven door Red. Geopol, Dr. T. de Booy, Waldeck van Pyramontlaan 3a, Baarn.

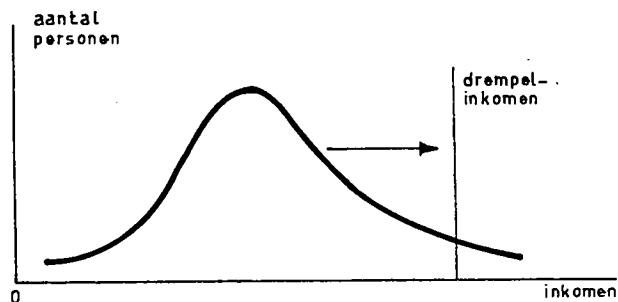
De ontwikkeling van het Nederlandse autopark 1920-2000

Kennis over de toekomstige omvang van het autopark is voor velen van aanzienlijk belang. Te denken valt o.a. aan de auto- en staalindustrie, de oliemaatschappijen, Rijkswaterstaat, de planologen. De bekende prognoses op langere termijn laten echter nogal grote verschillen zien in vergelijking met de feitelijke ontwikkeling van het autopark. Alle reden om opnieuw een onderzoek te wijden aan de groei van het autobezit, met name in Nederland. De auteur van dit artikel, Drs. H. Duisenberg, is in opdracht van de Europese Commissie bezig met een onderzoek ter verbetering van prognoses omtrent het staalverbruik.

De ontwikkeling van het autobezit wordt bepaald door de ontwikkeling van de intensiteit van het verlangen naar een eigen auto én de groei van de mogelijkheid dit verlangen te bevredigen. Om met de laatste factor te beginnen: deze is sterk afhankelijk van de aanwezigheid van vrij beschikbaar inkomen van zekere omvang. Met andere woorden, wil iemand de wens tot het bezit van een auto verwezenlijken, dan moet zijn inkomen een bepaalde drempelwaarde hebben bereikt, waardoor hij in het bezit is van een stuk inkomen dat niet aan meer noodzakelijke levensbehoeften is gebonden. Hierbij is het voor onze methode van weinig belang of men met dit stuk inkomen slechts een tweedehands of direct een nieuwe auto kan aanschaffen. De aanschaf van een tweedehands auto kan de verkoper daarvan immers juist in staat stellen een nieuwe wagen te kopen.

Nu is het nationale inkomen bij benadering zgn. normaal verdeeld (zie onderstaande figuur). Het in deze figuur getekende drempelinkomen moet worden opgevat als een gemiddelde van de individuele drempelinkomens. Bij ons stijgende nationale inkomen verschuift de curve van de inkomensverdeling naar rechts. Zoals gemakkelijk valt te zien zullen eerst de weinig omvangrijke groepen mensen, aanwezig in de hoogste inkomensklassen, de drempel overschrijden. Daarna volgt de veel grotere groep mensen met een inkomen rond het gemiddelde en tenslotte de weer kleinere groepen in de laagste inkomensklassen. De mogelijkheid tot autobezit groeit dus, voor de gehele bevolking gezien, volgens een S-vormige curve.

De ontwikkeling van de intensiteit van het verlangen naar een eigen auto wordt voornamelijk bepaald door sociologische en psychologische factoren. Hierbij kan het volgende worden opgemerkt. Iets nieuws ontmoet meestal enige tijd weerstand vóór het algemeen aanvaard of begeerd wordt. In Nederland heeft het nog langer geduurd dan bijv. in Engeland en Frankrijk voor het autobezit populair werd.



Dat betekent dus dat in de beginfase een aantal mensen in staat is een auto te kopen, maar pas later van deze mogelijkheid gebruik maakt. Naarmate het autobezit meer verbreid wordt, neemt ook gedurende zekere tijd het verlangen van de niet-autobezitters toe. Tenslotte echter zal bij deze steeds kleiner geworden groep dit verlangen weer geleidelijk afnemen, nu voornamelijk op grond van het steeds groter wordende parkeerprobleem.

Op grond van de beide geschetste ontwikkelingen in behoefte en aanschafmogelijkheid nemen we aan dat het feitelijke autobezit in relatie tot het nationale inkomen per hoofd van de bevolking een geprononceerde S-vormige groei zal vertonen.

Deze relatie kan als volgt wiskundig geformuleerd worden:

$$D_A = \frac{N}{1 + b \cdot e^{-c \cdot W_A}}, \text{ waarin:}$$

D_A = de autodichtheid, het aantal personenauto's per 1.000 inwoners in het jaar A;
 N = het verzadigingsniveau van de autodichtheid;
 W_A = een index van het BNP/hoofd in het jaar A;
 e = het grondtal van de nat. logaritme = 2,71828...;
 b en c zijn parameters die plaats en helling van de curve bepalen.

In het onderzoek is nu als volgt te werk gegaan. Met behulp van de gegevens omtrent autodichtheid en BNP/hoofd in Nederland in de laatste 10 jaren zijn via de methode Hotelling (zie o.a. *Statistica Neerlandica*, 1968, No. 3, blz. 213: „Een berekeningsmethode voor de logistische curve” door J. Erkelens) de parameters c , N en b geschat. Deze schattingen werden als startwaarden ingevoerd in een computer, tezamen met 18 waarnemingen van autodichtheid en BNP/hoofd in Nederland in de periode 1920-1966.

Door stap voor stap de waarden van N , b en c te variëren zocht de computer naar die oplossing, die de beste aansluiting gaf aan de feitelijke ontwikkeling. Aldus werden tenslotte door de computer de volgende waarden berekend: $N = 405$, $b_1 = 1346,413$, $c_1 = 0,03849$.

Om de methode op zijn betrouwbaarheid te toetsen zijn in de computer dezelfde berekeningen uitgevoerd, maar nu met 10 waarnemingen uit de periode 1920-1957. Hierbij werd N vastgehouden op 405 en de computer alleen de vrijheid gelaten b en c te variëren. Dit leverde als resultaat: $b_2 = 1715,987$ en $c_2 = 0,04023$. Met deze waarden en de bekende index van het BNP/hoofd in de jaren 1959 t/m 1967 is vervolgens de autodichtheid in deze jaren berekend

en vergeleken met de feitelijke ontwikkeling. Hieruit kon het volgende overzicht (tabel 1) worden samengesteld:

Tabel 1.

Autodichtheid Nederland

Ultimo	Index BNP/hoofd a)	Auto dichtheid b)	Berekende autodichtheid b)	Af-wijking
1920.....	73,7	1,5		
1925.....	82,5	4,1		
1930.....	93,0	8,5		
1950.....	98,2	13,7		
1952.....	100,0	16,6		
1953.....	107,0	17,9		
1954.....	114,0	20,6		
1955.....	121,0	24,9		
1956.....	122,8	30,1		
1957.....	124,6	34,1		
1959.....	126,3	41,4	34,3	- 17,2%
1960.....	135,1	47,0	47,2	0,4%
1961.....	138,6	56,7	53,4	- 5,8%
1962.....	142,1	63,6	60,2	- 5,3%
1963.....	147,4	76,9	71,9	- 6,5%
1964.....	157,9	84,9	100,3	18,1%
1965.....	163,2	113,9	117,1	2,8%
1966.....	164,9	128,5	122,9	- 4,4%
1967.....	173,7	142,9	154,9	8,4%

a) BNP tegen constante prijzen 1963.
b) Personenauto's per 1.000 inwoners.

Bron: CBS.

Deze resultaten wekken voldoende vertrouwen in de methode. Immers de berekende autodichtheid blijkt de feitelijke stormachtige ontwikkeling van de autodichtheid, die in Nederland pas na 1959 goed op gang kwam, vrij nauwkeurig te volgen. Zo had men bijv. bij gebruik van deze methode en een juiste schatting van de stijging van het BNP en de bevolking al in 1958 kunnen voorspellen dat het autopark eind 1966 1.531.000 personenwagens zou tellen. In feite waren het er 1.590.000.

Bewust is bij deze methode afgezien van het zoeken naar nog andere verklarende factoren voor de groei van de autodichtheid. Tegenover het voordeel van een misschien iets betere aanpassing staat het nadeel t.b.v. de prognose meer onafhankelijken te moeten schatten.

Wel is impliciet in de gevonden waarden voor b en c het feit verwerkt dat de afgelopen jaren de relatieve prijs van personenauto's regelmatig is gedaald (zie: *Statistica Neerlandica*, 1966, No. 2, „Een prijsindex van nieuwe personenauto's 1950-1965", door Prof. Dr. J. S. Cramer). Voor een goede prognose van de toekomstige autodichtheid is dus gewenst dat deze daling van de relatieve prijs zich ook in de toekomst in dezelfde omvang zal voortzetten.

Op grond van de gekozen methode en de feitelijke ontwikkeling van de autodichtheid in de afgelopen bijna 50 jaar, volgde uit onze berekeningen een waarde voor N van 405. Dit betekent dat een verzadiging van de automarkt in Nederland pas bereikt zal worden wanneer twee van elke drie inwoners tussen 17 en 70 jaar in het bezit zijn van een auto. Ofschoon in de Verenigde Staten al een autodichtheid van 417 is bereikt, achten vele onderzoekers een dergelijke autodichtheid in West-Europa onaannemelijk.

Tabel 3.

Prognose autodichtheid Nederland

Ultimo	Index BNP/hoofd	Auto-dichtheid	Bevolking (in mln.)	Autopark (x 1.000)
1970.....	196,0	225,6	12,9	2.910
1975.....	234,4	345,3	13,6	4.696
1980.....	279,2	389,0	14,4	5.602
1990.....		405	16,1	6.520
2000.....		405	17,9	7.250

Een feit is echter dat tot nu toe bijna alle autoschattingen veel te laag waren. Ter illustratie een overzicht van autoschattingen gepubliceerd in de studie *Perspectives énergétiques à long terme de la Communauté européenne* (uitgave EEG 1964, blz. 340):

Tabel 2.

Personenauto's (in mln.)

	Prognoses			Feitelijke aantal per ultimo	
	1965	1970	1975	1965	1968
<i>West-Duitsland</i>					
Deutsche Shell a).....	8,1—8,6	11,8	14,1	9,7	12,1
<i>België</i>					
J. Paelinck b).....	0,9	1,2	1,6	1,4	1,8
Comaubel c).....		1,7			
<i>Frankrijk</i>					
4e plan c).....	8,0	10,2	13,0	9,6	11,2
Credoc c).....	8,0	10,3	13,2		
<i>Italië</i>					
E. Minola.....	4,3	7,2		5,4	8,3
<i>Nederland</i>					
L. Becker c).....		1,4—1,8		1,4	2,1

a) Midden van het jaar.
b) Per 31 december.
c) Per 1 januari.

Bronnen:

Deutsche Shell AG Hamburg: *Prognose des Kraftfahrzeugbestandes bis 1975* september 1961;
J. Paelinck: „Projection du parc automobile en Belgique", *Cahiers économiques de Bruxelles*, no 7, juni 1960;
Comaubel: *Bulletin de la Chambre syndicale du commerce automobile de Belgique*;
Quatrième plan: *Rapport général de la commission des carburants*;
H. Faure: „Un modèle prospectif du marché automobile", *Revue Consommation*, no 4, 1959 (Annales du Credoc);
E. Minola: „Il settore Automobili nel quadro dell'Economia Italiana", *I.S.E.*, oktober 1961;
L. Becker: „De te verwachten groei van het Nederlandse personenautopark", *ESB*, 1960, No. 2223.

Blijkens een bericht in het Handelsblatt van 2-9-1969 heeft de Deutsche Shell nu zijn autoprognozes verhoogd tot 17,4 miljoen in 1975, 19,1 miljoen in 1980 en 19,9 miljoen in 1985. Zij blijven echter aan de verkeersproblemen een sterk remmende invloed op de groei van het autopark toekennen en achten daarom een autodichtheid van ca. 300 het plafond. Bedacht moet echter worden dat steeds meer fabrieken en kantoren zich naar de rand van de steden verplaatsen, waar meestal meer parkeergelegenheid kan worden gecreëerd. Ook de bevolking trekt zich meer uit de binnenstad terug. Deze decentralisatietendens zal meer autobezit individueel wenselijk én beter mogelijk maken.

Op grond van mijn berekeningen mogen we in 1980 in Duitsland een autopark van 24,4 miljoen en in de gehele EEG 76,9 miljoen personenwagens verwachten.

Mijn prognoses omtrent de toekomstige ontwikkeling van de autodichtheid en het personenautopark in Nederland zijn gebaseerd op de volgende verwachtingen:

— Tot ca. 1985 zal een gemiddelde groei van het BNP van 4³/₄% per jaar worden gerealiseerd. Daarna zal een verdere groei van het BNP die ten minste gelijke tred houdt met de bevolkingsgroei geen invloed meer uitoefenen op de autodichtheid.

— Een toekomstig inwonertal, overeenkomstig de laagste CBS-ramingen.

Rekening houdende met de gevonden waarden voor N, b₁ en c₁, krijgen we de in tabel 3 weergegeven resultaten voor Nederland.

H. Duisenberg

Eén jaar Trade Descriptions Act

Juist vóór de inwerkingtreding van de Engelse Trade Descriptions Act op 30 november 1967 gaf ik in dit weekblad ¹ een overzicht van de voornaamste bepalingen van deze wet, die bedoeld is om misleiding van de consument zoveel doenlijk te voorkomen. Er bleven toen nog wel enkele vragen over, waarop bij toepassing van de wet de jurisprudentie het antwoord zou moeten geven, terwijl het ook nog niet geheel duidelijk was in hoeverre dit Engelse voorbeeld navolging zou kunnen verdienen in onze eigen wetgeving op dit stuk. Waar deze wet nu ruim een jaar van kracht is geweest en waar ons Ministerie van Economische Zaken enkele wettelijke maatregelen overweegt, die op dit terrein liggen heeft het zin enige aandacht te wijden aan de inmiddels in het Verenigd Koninkrijk opgedane ervaringen.

Algemene indruk

Volgens „The Consumer Council” te Londen, een lichaam vergelijkbaar met onze consumentenorganisaties, is de invloed van de wet groot. Een door deze instelling gehouden onderzoek bij de „chief inspectors of Weights and Measures”, die met de opsporing en vervolging van overtredingen van de nieuwe wet belast zijn, bracht aan het licht, dat gedurende de eerste zes maanden tenminste 17.500 klachten waren geregistreerd. Ruim 11.000 kwamen uit het publiek, ruim 4.000 waren door de opsporingsorganen aangebracht en ruim 600 door handelaren en fabrikanten, soms tegen elkaar en soms tegen hun eigen leveranciers.

De meeste klachten, om precies te zijn 1.169, hadden betrekking op motorvoertuigen, gevolgd door eetwaren en dranken met 1.152, kleding en schoeisel met 1.142, brandstoffen inclusief benzine met 968, huishoudelijke artikelen met 657 en meubelen en vloerbedekking met 651. Labels, brochures, folders e.d. met misleidende informatie vormden de grootste klachtenbron met bijna 6.000, terwijl er bijna 1.700 betrekking hadden op mondelinge inlichtingen aangaande de aangeboden waren of diensten. Advertenties kwamen redelijk uit de bus: ruim 1.600 uit de pers en 50 op de televisie.

Bij deze grote stroom van klachten is het ietwat verrassend, dat in genoemd tijdvak slechts 107 berechtingen hadden plaatsgehadt, waarvan 96 veroordelingen en 11 vrij-spraken, terwijl nog ongeveer 200 gevallen op afdoening wachtten. Van bijna 7.000 van de overige klachten is bekend, dat die werden „settled out of court”; omtrent de dan nog resterende wordt niets vermeld. Wel wordt gezegd dat de cijfers er op wijzen, dat verscheidene opsporingsinstanties een politiek hebben gevolgd van waarschuwen en eerst dan tot vervolging zijn overgegaan wanneer dat in de wind werd geslagen. Wat de boetes betreft, die variëren

in de meeste gevallen van £ 25 tot £ 50, hoewel er soms ook aanzienlijk hogere werden opgelegd, zoals uit het vervolg zal blijken.

Uit het vorenstaande mag wel de conclusie worden getrokken, dat de consument in vrij omvangrijke mate gebruik heeft gemaakt van de gelegenheid tot het indienen van klachten, doch dat de vervolgende instanties althans in deze eerste periode een wijze matiging hebben betracht.

Aansprakelijkheid

Eenzelfde matiging blijkt uit de mededeling van de Consumer Council dat, hoewel de bovengenoemde inspecteurs overstromd werden met klachten betreffende mondeling verstrekte informatie, de meeste vervolgingen werden ingesteld naar aanleiding van misleidende omschrijvingen op labels of in andere gedrukte of geschreven mededelingen.

De bepaling in de wet, dat de detaillist die artikelen verkoopt waarvan de fabrikant een valse trade description heeft gegeven strafbaar zal zijn, dus naast de fabrikant zelf, heeft destijds tot een storm van protesten geleid en de hoop werd uitgesproken, dat de rechter de voor dergelijke gevallen gegeven ontsnappingsclausules voor de winkelier met welwillendheid zou uitleggen. Dat blijkt nu ook inderdaad te geschieden. Zo werd een fabrikant van „jeans” voor jongens, die deze kledingstukken had voorzien van een label „fully shrunk”, terwijl zulks niet bleek het geval te zijn, veroordeeld tot een boete van £ 20 en £ 15 van de kosten van het geding, doch de aangeklaagde detaillist, die overigens van de verder bij hem in voorraad zijnde „jeans” de betreffende label had verwijderd, werd vrijgesproken.

Misleiding aangaande de prijs van goederen

Misleidende aankondigingen aangaande de prijs kwamen nogal eens voor, bijvoorbeeld door aankondigingen in de etalage of winkel op plakaten e.d. en vonden geen genade. Zo werd een detaillist die op deze wijze had medegedeeld, dat verfkwesten tegen een korting van 3 pence werden verkocht en niet minder dan zesmaal was aangeklaagd, omdat die korting niet werd verleend, tot een boete van minder dan £ 220 veroordeeld met £ 30 van de kosten. Het verweer, dat men vergeten had de desbetreffende aankondiging uit de etalage te verwijderen werd terecht niet geaccepteerd!

¹ *ESB*, 27 november 1968: „30 november: inwerking-treding Engelse Trade Descriptions Act 1968”.

Een punt, hetwelk wat meer aandacht verdient omdat onze staatssecretaris van Economische Zaken blijkens diens verzoek om advies aan de Sociaal-Economische Raad hier te lande dezelfde weg wil inslaan, is de bepaling dat doorgestreepte prijzen ook inderdaad gedurende tenminste 28 dagen gegolden moeten hebben. Noch de bovengenoemde Consumer Council, noch de — overigens uitstekend gedocumenteerde — „Retail Trading-Standards Association”, noch zelfs de redactie van *The Economist* zijn er m.i. in geslaagd duidelijk te maken waarom nu zo nodig een dergelijke bepaling in de wet moest worden opgenomen. Het punt ligt de betrokkenen kennelijk zwaar op de maag, want er zijn nogal wat veroordelingen juist naar aanleiding van dit artikel gevallen. Wellicht is het een verschil in landaard en mentaliteit, dat maakt dat men er aan de overzijde van het Kanaal zoveel zwaarder aan tilt dan hier, waar men de indruk krijgt, dat de consument(e) in de meeste gevallen wel beseft, dat die doorgestreepte prijs waarschijnlijk fictief is en veeleer kijkt of de nieuwe prijs hem- of haar ligt.

(I.M.)



Een nieuw herkenningsteken van de Friesland Bank

Een snel groeiende bank.
Gunstige rentecondities.
Geen omzetprovisie.
Balanstotaal f 321.5 miljoen.
Grootste bank van Friesland.

Friesland Bank

16 vestigingen in Friesland.
Hoofdkantoor:
Leeuwarden, Zaailand 110.

Op gevaar af de staatssecretaris een middel aan de hand te doen om een eventuele soortgelijke bepaling hier te lande meer effectief te maken, zij hier een ontsnappingsmogelijkheid in de Engelse wet vermeld, met succes door filiaalbedrijven benut. De Trade Descriptions Act zegt namelijk niet, wáár die hogere, doorgestreepte prijs dan wel gegolden moet hebben; door nu die prijs slechts in één enkel filiaal gedurende de voorgeschreven termijn aan te houden wordt aan de eis voldaan!

Naar de werking van de bepalingen betreffende de uiteindelijk te betalen prijs werd i.v.m. de vaak kwalijke praktijken van colporteurs van encyclopedieën e.d. reikhalzend uitgezien. Helaas heeft de in het eerste jaar opgedane ervaring geleerd, dat de betrokken firma's kans hebben gezien de bewoordingen van hun contracten zodanig te wijzigen, dat die nog juist aan de letter van de wet voldoen, zodat die hier geen soelaas kan bieden. Zo wordt bijvoorbeeld de — overigens reeds eerder in het leven geroepen — bepaling, dat er bij contracten van meer dan £ 30 een afkoelingsperiode van drie dagen bestaat gedurende welke de koper zijn reeds geplaatste handtekening kan annuleren ontdoken door de afnemer een contract van £ 29-10 te laten tekenen en dan na een paar dagen de colporteur opnieuw naar de betrokkene te zenden met de mededeling, dat de encyclopedie of het plaatwerk alleen kan worden verkregen wanneer men nog een tweede contract eveneens van £ 29-10 tekent.

Terzijde zij hierbij aangetekend dat het te betreuren valt, dat een poging om hier te lande een dergelijke afkoelingsperiode in het leven te roepen is mislukt als strijdig met onze wetgeving, die bepaalt dat overeenkomsten degenen die ze hebben aangegaan tot wet strekken. Bij de hier op touw gezette maatregelen ter bevordering van het ordelijk economisch verkeer zou een nieuwe poging ter omzeiling van deze klip zeker méér nut stichten dan die met betrekking tot doorgestreepte prijzen!

Misleiding met betrekking tot kwaliteit, samenstelling e.d. van goederen

Ook op dit punt zijn nogal wat veroordelingen gevallen, doch in hoofdzaak wanneer het om werkelijk grove misleiding ging, zoals een 18-karaats gouden ring met platina, die noch 18-karaats noch platina was, of Terylene kussens waarvan alleen het garen aan de uiteinden van deze stof was — boeten resp. 105 gns. met 55 gns. kosten en £ 250 met £ 150 kosten! Ook tweedehands auto's waarbij in aanzienlijke mate was geknoeid met het aantal gereden mijlen figureren hier vrij dikwijls. Ook gefingeerde aanbevelingen van derden, bijvoorbeeld van een consumentenorgaan of van de bovengenoemde Retail Trading-Standards Association werden door de rechter met een onwelwillend oog gezien; in één geval waarbij ook nog andere misleidende aankondigingen waren ten laste gelegd beliep de boete zelfs £ 275 met £ 150 kosten!

Misleiding met betrekking tot diensten

Ook hier een bonte rij vonnissen, bijv. bij reparaties waar valselijk nieuwe onderdelen waren berekend, die tweedehands bleken te zijn; bij een stomerij die de aangekondigde duur van het reinigingsproces niet waar had gemaakt; bij reisbureaus die overdreven geneugten in het vooruitzicht

(Slot op blz. 68)

Maatschappij- spiegel



De jaren '60 worden door menigen gekenschetst als het decennium van het protest. Die constatering moge juist zijn, er is natuurlijk veel meer aan de hand; het protest vormt slechts de facade. Hoe men ook moge oordelen over de stroomversnelling, waarin de maatschappelijke ontwikkeling is geraakt, niemand zal kunnen ontkennen dat er een stroomversnelling is. Ook economen kunnen er niet aan voorbijgaan; zien zij immers niet de randvoorwaarden voor het economisch gebeuren verschuiven? Voor de socioloog Drs. Bram Peper vormen die randvoorwaarden nu juist gretig object van onderzoek. Hij is de auteur van deze nieuwe (maandelijkse) rubriek. (Red.)

De academie van Diepenhorst

In het Ten Geleide tot zijn boek *Universiteit en wetenschap in beweging*¹, schrijft de oud-minister van onderwijs en wetenschappen (nu Tweede-Kamerlid en buitengewoon hoogleraar) Prof. Mr. I. A. Diepenhorst, dat hij hoopt „iets in het midden te hebben gebracht waaraan anderen niet klakkeloos zullen voorbijgaan”. Met die anderen doelt hij met name op jonge mensen, preciezer waarschijnlijk: jonge studentenactivisten. Zijn slotzin luidt namelijk: „Te oud om te menen steeds een juist oordeel uit te brengen zou hij met name een kritische toetsing van zijn denkbepelden toejuichen door hen, die jong genoeg zijn om te geloven, dat zij alles weten”. Wat moet je nu met zo'n uitnodiging? Diepenhorst staat bekend als een ernstig man. Ik zou de uitnodiging dus best kunnen aannemen, al ben ik geen studentenactivist. Maar wel weer jong genoeg — al nader ik bedenkelijk dicht de dertig — om waar-

schijnlijk nog in Diepenhorsts categorie jong te vallen. Doch Diepenhorst staat ook bekend als een grappig man. Wie kent — al is het maar uit overlevering — niet zijn grol, voor de t.v. gedebiteerd, waarin hij als forumvoorzitter zijn forumleden op de volgende manier introduceerde: „Naast mij rechts”, zo zei voorzitter Diepenhorst tot het kijkgrage volkje, „zit meneer die en die (voor de kijkers links) en links van mij (voor de kijkers rechts) meneer zus en zo”. Met andere woorden: je kunt met Diepenhorst alle kanten uit.

Het boek is lang genoeg op de markt om te kunnen constateren dat studentenactivisten er nauwelijks aandacht aan hebben besteed. Wat dat betreft heeft het boek niet aan zijn doel beantwoord. Wat uiteraard nog niets zegt over de kwaliteit ervan. Maar waar haalt tegenwoordig een goede activist de tijd vandaan om dit leesvoer tot zich te nemen? Hij heeft zijn handen al vol aan het schrijven van pamfletten; het bezetten van gebouwen en het vertalen van het loodzware Duitse proza, dat het lezen van de pamfletten uit de activistenschool tot zo'n weinig onderhoudende bezigheid maakt. En de geciteerde slotzin van Diepenhorst doet natuurlijk de deur dicht. Want als we daarin nu het woord „oud” vervangen door „jong” en „jong” door „oud”, en we nemen die tekst op in een brochure van activisten, dan is het aan gerechte twijfel onderhevig of onze oud-minister op een dergelijke uitnodiging met gretigheid zou reageren.

Kijken we naar de inhoud van het boek, dan moet de algemene conclusie zijn dat het niet meevalt. Toegegeven, men vindt er zeer erudiete beschouwingen in. Een eruditie waar men het nodige aan heeft als de schrijver zich begeeft op het terrein van de wetgeving of buitenlandse ervaringen t.a.v. bestuurshervormingen en wetenschapsbeleid ter sprake brengt. Men stuit echter ook op een brok wijdlopigheid — voor de algemene ontwikkeling af en toe wel interessant — die het boek een rommelige structuur geeft. Men kan moeilijk spreken van een strak betoog, wat een geleerde toch ook niet zou mistaan. Nog belangrijker is dat Diepenhorst zijn betoog niet laat uitmonden in één — of meerdere — coherente beleidsadviezen. Vaak heeft hij het over „het wezen van de academie”, zonder daar samenhangende voorstellen voor de bestuursvorm en het wetenschapsbeleid aan te verbinden.

Deze bezwaren vloeien, dacht ik, maar gedeeltelijk voort uit het feit dat

ik het op vele punten geheel oneens ben met de schrijver. Diepenhorst wil — met overigens niet helemaal, onbelangrijke wijzigingen — niet al te veel veranderen aan de structuur der universiteiten. Dat is natuurlijk zijn goed recht. Wat men dan wel mag verwachten, is dat hij met kracht van argumenten aantoont, waarom „de academie” niet gebaat is bij wezenlijke veranderingen. Zijn argumentatie heeft op mij de indruk achtergelaten van conservatisme, in de letterlijke betekenis van het woord. In de trant van: waarom zouden we nu willen veranderen, in het verleden hebben de bestaande formules toch ook hun bruikbaarheid bewezen? Dat deze formules, met de aanpassingen van Diepenhorst, niet alleen nu en in de toekomst — maar ook in het verleden — niet de meest adequate antwoorden zijn (geweest) op de taken van de universiteit, krijgt bij de auteur weinig diepgaande aandacht.

Om een paar punten te noemen. In de visie van de schrijver dient de rechtspositie van de student versterkt te worden, doch blijven de studenten het vlottende bestanddeel van de universitaire organisatie. Op grond hiervan is een beperkte inspraak op de punten die studenten het meest raken — examens e.d. — gewenst. Iets — maar niet veel — meer inspraak komt de wetenschappelijk medewerker toe. Hij heeft een vastere band met de universiteit. Aan de positie van de hoogleraar mag niet getornd worden. Hij is de man die — met een snuffe inspraak van de andere geledingen — in hoofdzaak bepaalt wat de universiteit te doen staat. Uiteraard met toestemming van het hoogste gezagsorgaan: het parlement. Het getuigt zo betoogt de auteur, ook niet van een brede blik om de colleges van curatoren in de vuilnisbak, die historie heet, te werpen. Diepenhorst heeft er geen behoefte aan de Wet op het wetenschappelijk onderwijs te veranderen. Al zijn veranderingen kunnen zonder bezwaar door de bestaande wet worden verwerkt. Studenten maken soms scherpe opmerkingen, maar zij dienen wel in het oog te houden dat zij die intellectuele oprispingen slechts kunnen baren dankzij het feit dat zij het voorrecht hebben aan de universiteit te studeren. Zij moeten goed in de gaten houden dat zij een academie niet

¹ Prof. Mr. I. A. Diepenhorst: „Universiteit en wetenschap in beweging”, *Nauta-reeks nr. 20, Samsom, Alphen aan den Rijn 1969, f. 11,90.*

bezoeken „om te ageren maar om te studeren”.

Dat is koene taal. Alleen in dit opzicht verschilt onze ex-minister in niets van de activisten die hij op bestraffende toon toespreekt. In zijn eigen stijl zouden de activisten kunnen zeggen: „Een professor werkt niet bij een academie om te beweren maar om te argumenteren”. Hoe Diepenhorst kan beweren dat een aangepaste oude structuur een adequaat antwoord kan geven op de universiteitsproblemen ontgaat mij. Laat ik er korthedshalve één, meer technisch-organisatorisch, punt uitspreken.

Over de oorzaken van de studentenopstand is al veel geschreven. Ik wil daarom mijn vertrekpunt kiezen in het objectieve gegeven van de enorme groei van het aantal studenten, even samen te vatten in de term: *massaliteit*. Wat is nu het kenmerkende van de organisatie (universiteit) die een antwoord moet trachten te formuleren op deze massaliteit?

Kenmerkend voor de universitaire organisatie is dat zij qua zeggenschapsstructuur bestaat uit een beperkt aantal autonome „professionals” (professoren). In een collegiaal bestuur verzameld (faculteit, senaat) dragen zij de primaire verantwoordelijkheid voor onderwijs en onderzoek. Cruciaal is dat hun *autonomie* uitgangspunt is van de organisatie. Door collegiaal overleg probeert men tot het opzetten van een beleid te komen. Zo lang het beleid geen aantasting inhoudt van die autonomie, wordt het getolereerd. Men heeft geen organisatiedeskundige te zijn om in te zien dat een dergelijk beleid niet anders dan het karakter kan dragen van een minimum beleid. Er is geen enkel mechanisme ingebouwd (uiteraard ook niet het „erebaantje” van decaan of rector-magnificus) dat dwingt tot het uitstippelen van een diepergaand en gecoördineerd beleid. Want daarmee zou de autonome positie van de hoogleraar in gevaar komen. Elk beleid dat uitstijgt boven het niveau van het vaststellen van de tentamendata, impliceert een relativering van de autonome positie, tevens een zekere mate van onderschikking aan de gemeenschappelijke beleidsdoelstellingen, waarvoor in de huidige organisatiestructuur geen plaats is. Deze is nog het best te karakteriseren met de term: *atomistisch*.

- Deze structuur functioneert nog wel wanneer een instelling van hoger onderwijs maar door een gering aantal hoogleraren en studenten wordt bevolkt. Meer persoonlijke relaties zorgen er

dan wel voor dat de organisatie redelijk loopt. Massaliteit stelt echter andere eisen. Massaliteit dwingt tot beleid, tot de expliciete vaststelling van doelstellingen. Die noodzaak is gegeven door de groei van het aantal „professionals”, waartoe ook de wetenschappelijke medewerkers behoren. Collegiaal bestuur met een senaat van 300, een faculteit van 25 hoogleraren is een anachronisme, laat staan als daar de andere „professionals” nog bij komen.

Nog sterker dringt de noodzaak van een nieuwe bestuurs- en organisatiestructuur zich op als we de massaliteit van studenten in ogenschouw nemen. Zij spreken de universitaire organisatie — in de vorm van alle mogelijke wensen en verlangens — als een eenheid aan. Een atomistische organisatie kan die aanspraken nooit en te nimmer honoreren. Waar het wel gebeurt is het een toevalstreffer of is de organisatorische praktijk geheel anders dan de leer. Wie, zoals Diepenhorst, in een boek over de huidige universiteitsproblematiek zelfs aan deze eenvoudige wijsheid voorbijgaat, stelt, om het vriendelijk uit te drukken, teleur.

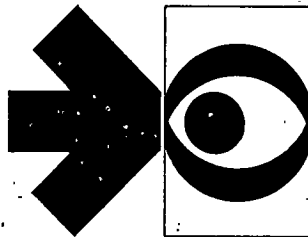
Massaliteit en organisatiestructuur

is maar één ingang. Het is niet moeilijk te voorspellen dat de huidige organisatiestructuur onder de druk van de massaliteit zal bezwijken. De discussie over de bestuursstructuur weerspiegelt de strijd over de doelstellingen en wensen die de verschillende „partijen” in een nieuwe bestuursstructuur opgenomen willen zien. Van studentenzijde worden meer en minder politieke eisen geformuleerd. In beide gevallen is een sterke behoefte te onderkennen aan een bestuursstructuur waarin de studenten een stuk maatschappelijke training (in de ruimste zin des woords) in de universitaire organisatie kwijt kunnen. Nu de gezelligheidsverenigingen wegvallen wordt de universiteit op dit punt aangesproken. In termen als maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef (doelstelling in de Wet op het wetenschappelijk onderwijs!), „one man one vote”, onderwijs in kleine, liefst solidaire, groepen (projectgroepen) vindt die behoefte haar uitdrukking.

Zo stelt zich de vraag: is de universiteit een vereniging? Voorlopig antwoord: ja, een beetje. Daarover wellicht in een volgende bijdrage.

Bram Peper

Magazien



Op 29 januari 1969 startte ESB een nieuwe rubriek: „Uit de tijdschriftenmap”. Hierin vestigde de redactie de aandacht op haars inziens belangrijke, opmerkelijke, originele, curieuze (enz.) artikelen in recente afleveringen van de tijdschriften, die op haar tafel belandden. „Magazien” is een voortzetting van deze rubriek, maar met een veel grotere frequentie. Er zal dus voortaan heel wat meer informatie — en minder

incidenteel — worden geboden. Toch kan ook in „Magazien” niet meer dan slechts een kleine greep worden gedaan uit de overstelpende hoeveelheid literatuur die regelmatig verschijnt. Voor de lezers hopelijk steeds een gelukkige greep.

Onderwijseconomie

De economie van het onderwijs begint langzamerhand wat meer belangstelling te wekken. Het meest recente artikel dat ons hierover onder ogen kwam, is dat van Dr. J. B. D. Derksen: „Onderwijs en economische groei” in het *Economisch Kwartaaloverzicht* van de Amsterdam-Rotterdam Bank (no. 19, december 1969). Het laat allereerst met cijfers zien hoe sterk de expansie is van het wetenschappelijk onderwijs sinds een aantal jaren en hoezeer de resultaten te wensen overlaten: de „numerieke rendementen” zijn laag, de werkelijke gemiddelde studieduren zijn zeer lang. Vervolgens wordt aandacht geschonken aan de

uitkomsten van „cost-benefit”-berekeningen. Dr. Derksen wijst erop dat deze om verschillende redenen onzeker zijn; hij vindt het nodig te streven naar een verbetering en verfijning van de „cost-benefit”-analyses.

Na nog enkele opmerkingen te hebben gemaakt over de zgn. externe voordelen van het onderwijs, gaat Dr. Derksen ten slotte in op de mogelijkheden tot bevordering van de efficiency van het wetenschappelijk onderwijs. Hij schrijft hierover o.a.:

„De interne efficiency zou kunnen worden bevorderd door toepassing van strengere selectiemethoden bij de toelating. De ervaring heeft bewezen dat het bezit van een eindexamen v.h.m.o. weliswaar een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde is voor een succesvolle universitaire studie. Bij enkele andere opleidingen is het de gewoonte om kandidaten op hun persoonlijke geschiktheid te onderzoeken alvorens hen tot de desbetreffende instellingen toe te laten. Zo zouden ook a.s. studenten eerst psychologisch moeten worden getest op hun wetenschappelijke aanleg en belangstelling, taalgebruik, doorzettingsvermogen, creativiteit, vermogen om leiding te geven en om voor zichzelf een werkprogramma op te stellen en dit te voltooien. Daarnaast stelt elke studierichting bepaalde specifieke eisen, welke voor de latere beroepsuitoefening essentieel zijn. Ook naar de aanwezigheid van deze eigenschappen zou een onderzoek moeten worden ingesteld. De ervaring heeft aangetoond dat een zeer goede intelligentie niet altijd een garantie geeft voor een succesvolle loopbaan later”.

De voorgestelde verscherping van de toelatingseisen en van het toezicht op de studieresultaten zal een vrij drastische verlaging van het totale aantal studenten tot gevolg kunnen hebben, zo besluit Dr. Derksen zijn beschouwingen. En is dat het wat hij voorstaat? Dat zegt hij niet met zoveel woorden. Wel brengt hij in zijn artikel een opmerking van Prof. Witteveen, in 1965 in de Tweede Kamer gemaakt, in herinnering, t.w. dat voor het onderwijs een regel opgaat, welke ook voor de industriële expansie geldt: bij een zeer snelle groei stijgt de „capital-output ratio”, m.a.w. het rendement van de investering daalt. Hieraan voegt hij dan voorzichtig toe: „Misschien zou men hieruit mogen concluderen, dat een verwachte zeer snelle groei van het w.o. beter enigszins kan worden afgeremd”.

Belastingcorrectie

Nu al geruime tijd wordt in den lande nagedacht over de mogelijkheden tot het wegnemen van de gevolgen van inflatie voor de loon- en inkomstenbelasting. Dit nadenken geschiedt mede

op verzoek van de Minister en de Staatssecretaris van Financiën. Deze hebben daartoe een „Voorontwerp van een wettelijke regeling tot jaarlijkse bijstelling van de tarieftabellen van de inkomsten- en loonbelasting” toegezonden aan vele „geleerde, halfgeleerde en ongeleerde clubs” (Tj. S. Visser), volgens Prof. Pen zelfs aan „jan en alleman”. Aan dit voorontwerp is voorts aandacht geschonken in verschillende dag- en weekbladen.

Wat heeft al dat denken nu opgeleverd? Om dat te weten te komen, zou men alle hierover gepubliceerde adviezen en artikelen moeten lezen, maar welke, toch wel geïnteresseerde, burger komt daartoe? Hier nu kunnen wij wijzen op een verdienstelijke publicatie van Drs. Th. A. J. Meijs in *Banken Effectenbedrijf* (no. 11, november 1969). Deze auteur, die wetenschappelijk medewerker is aan de Economische Faculteit van de Universiteit van Amsterdam en zelf als lid-secretaris van een adviescommissie (de commissie-Schendstok) heeft gefungeerd, heeft zich daarin tot taak gesteld aan de hand van een aantal belangrijke aspecten in het voorontwerp een overzicht te geven van het voorontwerp zelf en van de daarvoor het voorontwerp van schrijven reeds uitgebrachte en hem bekende adviezen.

Geheel volledig is zijn overzicht dus niet; ook kon hij niet op alle aspecten ingaan (het artikel telt niettemin al ruim 14 kolom). „Toch” — zo luidt zijn conclusie — „kan worden vastgesteld dat het voorontwerp, al of niet geamendeerd, in het merendeel van de adviezen wordt geaccepteerd. Dat is niet het geval, zij het op totaal verschillende gronden, bij Pen en bij Stevers. De amenderingen voorgesteld door de Dr. Abr. Kuyperstichting zijn o.i. zo ingrijpend dat het beter als een afwijzing van het voorontwerp kan worden opgevat”.

De Oosterschelde

In augustus 1969 bood de Studiegroep Oosterschelde aan de Vaste Commissie voor Verkeer en Waterstaat uit de Tweede Kamer een *Memorandum* aan over „De beveiliging van het zuidelijke Delta-gebied tegen stormvloed”. In dat Memorandum wordt ernstige kritiek uitgeoefend op het plan, de Oosterschelde af te sluiten. Allereerst worden de twee voornaamste doeleinden van het Delta-plan, nl. de veiligheid tegen het water en de waterhuishouding, onder de loep genomen. Wat de beoogde veiligheid betreft,

wordt betoogd dat deze te bereiken is door het verzwaren en op deltahoogte brengen van de dijken langs de Oosterschelde en aansluitende wateren. Ten aanzien van de waterhuishouding wordt geconcludeerd dat deze niet kan worden beschouwd als een redelijke doelstelling voor afsluiting van de Oosterschelde. Daarna wordt een veertial, stuk voor stuk boeiende, stellingen toegelicht, waarna wordt voorgesteld de gehele problematiek rond de afsluiting van de Oosterschelde opnieuw in studie te nemen.

In september 1969 verscheen onder de titel: „Een open of een afgesloten Oosterschelde?” een helder en zakelijk geformuleerd artikel in *Maatschappij-Belangen* van de hand van Dr. H. A. H. Boelmans Kranenburg (secretaris Stichting van de Nederlandse Visserij en lid van de Studiegroep Oosterschelde). Conclusies van de schrijver: er is alle aanleiding te betwijfelen of de in de Deltawet genomen beslissing, de Oosterschelde af te dammen, in het licht van de thans bekende ontwikkelingen juist is geweest. Noch voor de veiligheid, noch voor de zoetwaterhuishouding, noch voor de landbouw biedt afdamming tastbare voordelen, terwijl de industrie en havenvendiensten worden afgesloten, de binnenscheepvaart wordt belemmerd en vooral de visserij, ook op de Noordzee, ernstig wordt geschaad. Aan een breed samengestelde commissie zou een hernieuwd onderzoek moeten worden opgedragen om het besluit van jaren geleden te toetsen aan de huidige omstandigheden.

In *Intermediair* (no. 26 van 7 november 1969) doet dezelfde schrijver de kwestie van het afsluiten van de Oosterschelde nogmaals — en nu zeer uitvoerig — uit de doeken in een artikel, getiteld: „Verliest Zeeland zijn laatste zee-arm?”. Ook dit artikel eindigt met een pleidooi om het vraagstuk op korte termijn nog eens van alle kanten te laten bezien.

Intussen gaan de werkzaamheden in de Oosterschelde gewoon door. Het *Driemaandelijks Bericht Deltawerken*, waarvan onlangs alweer het 50ste nummer (van november 1969) is verschenen, brengt er getrouwelijk verslag van uit. Intussen ziet het er ook naar uit dat wij hierboven een stem des roependen in de woestijn hebben signaleerd. Een stem evenwel die onze belangstelling en waardering verdient. Vandaar dat wij haar alsnog lieten horen.

d.W.

(Slot van blz. 64)

hadden gesteld. Aan te tekenen bij deze laatste categorie valt, dat de wet wél valse voorspiegelingen vermag te treffen, doch waarbij het als een leemte wordt gevoeld dat zij níét kan dwingen vitale informatie mede te verstrekken, bijvoorbeeld dat een hotel bij aankomst blijkt nog niet geheel te zijn afgebouwd.

Van meer belang bij dit punt is de vraag, ook reeds bij de invoering van de wet gesteld, wie op dit stuk nu precies onder de wet vallen. T.a.v. verzekeringsmaatschappijen en veilinghouders hebben vonnissen deze vraag bevestigend beantwoord. Curieus is de uitspraak waarbij een klacht van een cliënt van een verzekeringsfirma, dat deze laatste haar aankondiging „prompt settlement of claims” niet zou hebben waargemaakt als in strijd met de feiten werd afgewezen, doch waarbij de Weights and Measures Inspector, die de klacht had doen vervolgen tot 100 gns. in de kosten werd veroordeeld! Op andere terreinen zijn nog geen vonnissen gepubliceerd, doch volgens de deskundigen vallen bankinstellingen er zeker onder, terwijl de meningen verdeeld zijn t.a.v. accountants en advocaten, waarbij er echter op gewezen wordt dat die hun eigen code hebben.

Advertenties, catalogi, brochures, radio en televisie

De rechterlijke beslissingen hebben wel duidelijk gemaakt dat misleidende aankondigingen in dagbladen en de andere bovengenoemde media onder de wet vallen. In hoeverre redactionele aanprijzingen of verwijzingen naar adverten-

ties dit lot zullen delen is nog steeds een open vraag. Wél staat vast, dat de uitgever van een dagblad, de beheerder van de radio, de bioscoopexploitant e.d. met succes een beroep zullen kunnen doen op straffeloosheid, wanneer zij kunnen aantonen dat de advertentie of bekendmaking hen heeft bereikt „in the ordinary course of business” en dat er geen reden was om te vermoeden dat publicatie een strafbaar feit zou opleveren.

Conclusie

Uit de tot dusver bekend geworden feiten schijnt wel te mogen worden afgeleid, dat de toepassing van de wet met grote voorzichtigheid heeft plaatsgehad, getuige het relatief zeer geringe aantal vonnissen, die dan nog meestal aperte gevallen van misleiding betroffen. Van deze vonnissen schijnt ook wel een zekere preventieve, afschrikkende werking te zijn uitgegaan. Zo vermeldt het maandelijkse orgaan van de Consumer Council o.m. dat het wervingsmateriaal van de reisbureaus voor het komende seizoen opmerkelijk vrij is van overdreven aanprijzingen betreffende de door hotels geboden accommodatie en hun afstand tot de zee. Een goede noot is ook dat kennelijk zoveel klachten ondershands worden afgedaan, hoewel geen gegevens bekend zijn in hoeverre, bij gegrond bevinden, betrokkenen zijn schadeloos gesteld. Al met al bevat de Engelse wet zeker punten, die bij het beraad hier te lande over wettelijke regelingen ter bevordering van een ordelijk economisch verkeer de aandacht verdienen.

E. J. Tobi

10 de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Landbouw en Visserij

t.b.v. de Stichting Technische en Fysische Dienst voor de Landbouw te Wageningen, welke tot taak heeft de instellingen voor landbouwkundig onderzoek op een zeer breed terrein technisch te ondersteunen

administratief-bedrijfseconomisch medewerker

van de directie.

Taak o.m.: opstellen en bewaken van met derden af te sluiten contracten betreffende het onderhoud van technische en technisch-wetenschappelijke installaties; uitwerken van de interne organisatie van de dienst; opstellen van begrotingen en de bedrijfseconomische verslaglegging; verrichten van werkzaamheden behorend tot het directiesecretariaat, waaronder het samenstellen van publikaties en mededelingen t.b.v. de voorlichting over de activiteiten van de dienst.

Gevraagd: b.v.k. HBS of gelijkwaardige opleiding en diploma MBA, SPD of M.O. bedrijfseconomie. Redactionele ervaring.

Leeftijd ca. 35 jaar.

Salaris max. f 2023,- per maand. Promotiemogelijkheid aanwezig.

Schriftelijke sollicitaties onder vacaturenummer 9-3298/0936 zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6% vakantieuitkering

E. de Vries: Reclamedrukwerk maken met minder kosten en meer succes. Serie voor ondernemers in het midden- en kleinbedrijf no. 3. FED, Amsterdam, tweede druk 1969, 111 blz., f. 12,50.

Een handig boekje met veel praktische raadgevingen, toegelicht m.b.v. vele geïllustreerde voorbeelden.

Oskar Lange: Theory of Reproduction and Accumulation. Met medewerking van Antoni Banasiński (vertaald uit het Pools door J. Stadler, geredigeerd door P. F. Knightsfield). Pergamon Press, Oxford 1969, 175 blz., 60 sh.

Evenals Lange's „Introduction to Econometrics" is ook dit boek het resultaat van aan de Universiteit van Warschau gegeven colleges. Belangrijkste onderwerp vormt een mathematische interpretatie van de marxistische reproductie- en accumulatie-theorie. Inhoud:

1. General theory of reproduction;
2. Equilibrium conditions of the process of reproduction;
3. Multi-branch schemes of reproduction;
4. Influence of investment on the growth of production;
5. Depreciation and replacement problem;

Bijlage I. Description of special models designed to solve some problems of inter-branch flows;

Bijlage II. Some notes on differential and difference equations (door A. Banasiński).

A. Rabinowitz: Municipal Bond finance and Administration. A Practical Guide to the Analysis of Tax-Exempt Securities. Wiley-Interscience, New York 1969, 256 blz., 100 sh.

Inhoud in hoofdlijnen:

Deel 1. How the municipal bond market works:
The marketplace — Underwriting and trading municipal bonds — Creating different types of municipal bonds — The market's advice to the issuers — Investor demand for tax-exempt bonds — Implications for the commercial banking system.

Deel 2. Critical issues in tax-exempt finance:
Should bond ratings be standardized? — Should dealer banks underwrite

revenue issues? — Should industrial revenue bonds be tax-exempt? — Should any local public securities be tax-exempt?

Deel 3. Problems for the bond analyst:

The scope of municipal, bond evaluations — Impact of trends in public administration — On the possibility of systematic forecasting.

Deel 4. The next decade:
Doubling municipal debt — The decline and fall of municipal bond prices — Final perspectives.

Lothar Sachs: Statistische Auswertungsmethoden. Springer-Verlag, Berlijn 1969 tweede herziene en uitgebreide druk, 677 blz., DM 58.

Dit, vooral voor zelfstudie bestemde, boek wil voor de wiskundig niet al te goed onderlegde lezer een inleiding vormen tot de belangrijkste, moderne statistische methoden. De nadruk valt op de principiële uitgangspunten van het statistische denken, op de voorwaarden, waaraan voldaan moet zijn aler met statistisch werk een begin gemaakt mag worden. Centraal staat

de toepassing in de praktijk; daartoe dienen o.a. 370 uitgewerkte rekenvoorbeelden en 58 vragen (plus antwoorden).

Macht, machthebbers, machtelozen. J. A. Boom, Meppel 1969, 132 blz., f. 8,90.

Dit boekje bundelt de voordrachten, die tijdens het congres van de Sociale Interacademie in april 1969 zijn gehouden. Tezamen geven zij een overzicht van wat de verschillende sociale wetenschappen nu aan de analyse van het verschijnsel macht kunnen bijdragen. Prof. Dr. J. E. Ellemers gaat in op de problemen die met de definiëring en plaatsbepaling van het begrip macht samenhangen. Drs. P. Nijhoff beproeft een synthese van de verschillende gangbare machtsmodellen. Prof. Dr. J. Berting behandelt stereotype meningen inzake machtsverdeling. Dr. P. R. Baehr brengt de machtsverhoudingen in internationaal perspectief ter sprake. De beschouwing van Dr. W. A. A. M. de Roos handelt over de macht van economische organisaties, die van Prof. Dr. H. J. van Zutem tenslotte over machts hiërarchieën en medezeggenschap.

**Het Bureau voor sociaal-economisch en stedenbouwkundig onderzoek,
drs. J. Kwantes**

vraagt een

**planologisch onderzoeker/
plaatsvervangend hoofd**

bij voorkeur met academische opleiding;
met ten minste 3 jaar ervaring als planologisch onderzoeker.

Salaris naar bekwaamheid.
Sociale voorzieningen overeenkomstig die bij overheidsinstellingen.

Brieven aan drs. J. Kwantes, Alb. Perkstraat 107A, Hilversum.



Nederlandse Economische Hogeschool

Hogeschool voor Maatschappijwetenschappen

Bij de Fiscaal-Economische Studierichting in de faculteit der Economische Wetenschappen bestaat een vacature voor

WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER

Candidaat zal worden ingeschakeld bij het geven van onderwijs en het verrichten van wetenschappelijk onderwijs. De voorkeur gaat uit naar een afgestudeerd econoom met specialisatie in de bedrijfseconomische richting. Enige jaren ervaring in de fiscale sector strekt tot aanbeveling.

Salaris overeenkomstig het rangenstelsel voor wetenschappelijke medewerkers. Premie AOW/AWW voor rekening van de Hogeschool. Directe opnemng in het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds.

Schriftelijke sollicitaties met curriculum vitae aan prof. drs. A.L. Brok, Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam. Telefonisch informatie onder nummer 010-145511 toestel 3277 of 010-193120 (privé).



De N.V. LUCHTHAVEN SCHIPHOL

zoekt voor spoedige indiensttreding

EEN ERVAREN ECONOMOOM

De betrokken functionaris zal worden ingeschakeld bij het verrichten van studies ten behoeve van de uitbreiding van de luchthaven. Hij zal met name worden belast met het maken van verkeers- en vervoersprognoses, het in samenwerking met de technische en operationele diensten van de luchthaven opstellen van uitbreidings- en ontwikkelingsplannen, alsmede met algemeen-planologische werkzaamheden.

Vereist zijn:

- doctoraal-examen economie;
- enige jaren praktijkervaring;
- uitstekende uitdrukkingsvaardigheid, zowel mondeling als schriftelijk;
- goede kennis van de moderne talen, met name van de Engelse taal.

Belangstellenden worden uitgenodigd een brief met volledige inlichtingen te richten aan het bureau Personeelszaken der N.V. Luchthaven Schiphol te Schiphol-Centrum.



RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

In de Faculteit der Economische Wetenschappen is een vacature ontstaan voor een

LECTOR IN DE BEDRIJFSECONOMIE

De te benoemen functionaris zal zich in het bijzonder kunnen richten op de problemen van **organisatie en leiding**, met name op de samenhang tussen bedrijfseconomische en technische aspecten van de **productie-organisatie** en daarbij bereid moeten zijn tot interdisciplinaire samenwerking op bedrijfskundig gebied.

Zij, die menen voor deze vacature in aanmerking te komen of de aandacht op eventuele gegadigden willen vestigen, kunnen zich wenden tot prof. dr. A. Wattel, Faculteit der Economische Wetenschappen, Nieuwe Boteringstraat 23 te Groningen (telefoon 050 - 115649 of des avonds 050 - 53565).

